

Academia de Științe a Moldovei
Institutul de Istorie
Arhiva Națională a Republicii Moldova

Documente
privitoare la istoria Țării Moldovei
în perioada Războiului ruso-turc
1806-1812

Vol. I

noiembrie 1806 – iulie 1808

Ediția a II-a

VOLUM ÎNTOCMIT
DE:

DEMIR DRAGNEV, LARISA SVETLICINĂI
(coordonatori, editori),
TEODOR CANDU, TUDOR CIOBANU,
VALENTIN CONSTANTINOV (editori)

București, 2016

ISBN

Volum aprobat spre publicare în Ședința Consiliului Științific al
Institutului de Istorie al AȘM Nr. 6, din 12.VI. 2015

Furnizorul principal de documente:

Arhiva Națională a Republicii Moldova,
Arhivele Naționale ale României, Direcția Județeană Iași

Editat cu sprijinul:

Centrului pentru Cultură, Istorie și Educație,
județul Ilfov, localitatea Tunari. www.centrul-cultural-roman.ro

Coperta:

Vlad Mischevca, Larisa Donca-Mischevca

Referenți:

Valentina Eșanu, doctor în istorie

Vlad Mischevca, doctor în istorie

INTRODUCERE

Anexarea Basarabiei la Imperiul Rus în anul 1812 reprezintă un moment crucial în destinul românilor din spațiul pruto-nistean. Studiarea multilaterală a circumstanțelor istorice, care au precedat acest eveniment rămâne o temă actuală a istoriografiei românești contemporane. În acest context de o deosebită importanță este publicarea materialelor documentare inedite, referitoare la situația politică și socioeconomică a Țării Moldovei și la relațiile diferitor categorii sociale din principat cu administrația rusă de ocupație în anii 1806-1812.

La începutul colectării materialului documentar, intenționăm să includem documentele referitoare la această temă în câteva volume ale colecției „Moldova în epoca feudalismului”, extinzând seria cronologic până la anul 1812. Dar, întrucât perioada anilor 1806-1812 poate fi atribuită Epocii Moderne timpurii, iar cea mai mare parte a documentelor depistate după structura lor diplomatică, după conținut și chiar după reprezentarea lor formală diferă de cele din perioada precedentă, am decis să inaugurăm o nouă colecție sub genericul „Țara Moldovei în timpul războiului ruso-turc din anii 1806-1812. Documente interne” în câteva tomuri, în funcție de numărul documentelor selectate.

Războiul declanșat în toamna anului 1806, care a fost unul dezastruos pentru Principate, poate fi împărțit în patru perioade: Perioada I – 11 (23) noiembrie 1806 – august 1807; Perioada a II-a – a Armistițiului de la Slobozia (august 1807 – primăvara 1809); Perioada a III-a – de la reînceperea ostilităților militare în primăvara anului 1809 și până în noiembrie 1811; Perioada a IV-a – de la începerea negocierilor de pace de la Giurgiu (19 / 31 octombrie – 21 noiembrie / 3 decembrie 1811) și până la semnarea păcii de la București, la 16 / 28 mai 1812 (Vezi: Vlad Mischevca, *Anul 1812, Chișinău*, 2012, p. 34-36).

Prezentul volum, primul din această serie, cuprinde intervalul cronologic: noiembrie 1806 – iulie 1808. Această perioadă din viața politică internă a Moldovei este marcată de începutul ocupației militare ruse (10-11 noiembrie 1806), retragerea domnului Alexandru Moruzi peste Dunăre, revenirea lui Constantin Ypsilanti în calitate de „domn al Moldovei și Țării Românești”, care a depus jurământul de credință, la 8 ianuarie 1807, împăratului Alexandru I. Domnul avea sediul la București, iar în Moldova conducea administrația țării Înalțul Divan, constituit din șapte mari boieri. Această etapă a vieții politice din Principatele Române, când organele administrative funcționau după legile țării, iar Divanurile erau doar „asistate” de diplomatul rus L. S. Lașkariov, a luat sfârșit odată cu încheierea Tratatului de Pace de la Tilsit (7 iulie 1807), urmat de Armistițiul ruso-otoman de la Slobozia (24 august 1807). Obținând la Tilsit acceptul lui Napoleon I de a anexa Moldova și Țara Românească la Imperiul Rus, Alexandru I ia măsuri în vederea instituirii unui control riguros asupra administrației Principatelor. Aflarea lui C. Ypsilanti în scaunul domnesc nu mai corespundea noii situații, el fiind nevoit să plece la Kiev (16 august 1807), iar la 17 februarie 1808 este destituit de către împărat (Despre domnia lui C. Ypsilanti vezi: Vl. Mischevca, P. Zavitsanos, *Principele Constantin Ypsilanti, 1760-1816*, Chișinău: Civitas, 1999; Βλ. Μισκεβκα, Ο ηγεμονας Κωνσταντινος Υψηλαντης (1760;-1816). Θεσσαλονικη, 2008).

Concomitent cu destituirea domnitorului, Alexandru I îl numește pe general-maiorul Serghei Kușnikov administrator civil al Principatelor cu titlul de *președinte al*

Divanurilor Moldovei și Țării Românești. Venit în martie 1808 în Moldova și profitând de împuneri nelimitate, S. Kușnikov ia sub conducerea sa toate treburile țării (examinează și aprobă hotărârile Divanului, confirmă persoanele numite în funcții administrative, inclusiv pe membrii Divanului etc.), fiind, de asemenea, mijlocitor între comandantul-șef al trupelor ruse („Moldavskaia armia”) A. Prozorovski și Divanurile Principatelor privind aprovizionarea armatei cu provizii, furaje, transporturi, chereștea etc. Senatorul supune activitatea Divanului Moldovei cerințelor stării de război: reduce componența lui de la 7 la 4 membri (trei mari boieri împreună cu mitropolitul și exarhul Moldovei și Țării Românești – Gavriil Bănulescu-Bodoni); instituie Divanul Judecătoresc (examina litigiile judiciare importante și era instanță de apel); Departamentul al doilea, de asemenea, judecătoresc (examina litigii civile, mai puțin importante); Departamentul pricinilor străine (examina litigii cu supuși străini); Departamentul afacerilor criminale (judeca infracțiunile); reorganizează alte instituții centrale și locale (Despre activitatea lui S. Kușnikov în Moldova, vezi: Alexei Agachi, *Organizarea administrativă a Țării Moldovei sub ocupația militară rusă (1806-1812)*, în: „Basarabia – 1812. Problemă națională, implicații internaționale. Materialele Conferinței științifice internaționale 14-16 mai 2012, Chișinău-Iași, București: Ed. Academiei Române, 2014, p. 113-135).

Relațiile lui S. Kușnikov cu boierii Divanului Moldovei se tensionează după anularea armistițiului de la Slobozia (care nu fusese ratificat de împărat) și pregătirea armatei ruse pentru noi operații militare. Cerințele față de aprovizionarea armatei cu cele necesare cresc enorm, iar boierii îl avertizează pe senator despre imposibilitatea satisfacerii lor de către populația țării. Pregătirile militare continuă, iar în august 1808 comandant-șef al trupelor ruse în Principatele române devine generalul P. Bagration.

Aceste evenimente le-am considerat drept repere cronologice finale pentru perioada reflectată în prezentul tom.

Desigur, viața internă a Țării Moldovei din această perioadă nu se reducea doar la activitatea Divanului, a președintelui acestuia și a altor reprezentanți ai administrației țării. În principat, chiar și în condițiile de ocupație militară, continua evoluția proceselor socioeconomice și a celor cultural-spirituale, ce se manifestaseră și în perioada precedentă, fiind legate de relațiile sociale, comerciale, de activitatea instituțiilor eclesiastice etc. Drept urmare, atât activitățile politico-administrative interne, cât și diferite relații socioeconomice, familiale, bisericești etc., sunt reflectate, într-o anumită măsură, în cele 389 de documente din prezentul volum.

Majoritatea documentelor sunt inedite și doar o parte neînsemnată a fost publicată anterior în: A. V. Sava, *Documente privitoare la târgul și ținutul Orhei*, București, 1943; L. T. Boga, *Documente basarabene*, vol. IX, XX, Chișinău, 1928-1932; T. Candu, *Târgul Lăpușna. Documente privitoare la istoria târgului Lăpușna (1694-1813)*, Chișinău, 2014.

Majoritatea documentelor incluse în volum se referă la teritoriul Țării Moldovei situat între Prut și Nistru și se păstrează în Arhiva Națională a Republicii Moldova. Referitor la perioada războiului ruso-turc din 1806-1812 principalele materiale documentare sunt concentrate în Fondul 1 „Senatorii președinți în Divanurile Moldovei și Țării Românești”, numit și „Fondul senatorilor”, care include 4286 de dosare. Ele vizează activitatea administrației instituite de împăratul Alexandru I în Moldova și Țara Românească.

La baza editării prezentei serii de documente au fost puse aceleași principii de selectare a surselor, după tematica lor și după teritoriul la care ele se referă, ca și în seria precedentă „Moldova în epoca feudalismului”. Pornind de la aceste principii, în tom n-au fost incluse documente referitoare la Țara Românească, ce se păstrează în fondul menționat, iar în privința tematicii am recurs la selectarea doar a documentelor ce conțin informații despre relații sociale, economice, organizarea administrativă, ecleziastică etc. Nu au fost incluse documente cu caracter militar: ordine ale comandanților-șefi ai trupelor ruse, dislocate în Principate, privind desfășurarea operațiilor militare, constituirea detașamentelor locale de *volintiri*, dislocarea regimentelor de cazaci, corespondența comandanților-șefi cu Alexandru I sau privind relațiile diplomatice cu alte țări și tratativele de pace cu turcii etc. Aceste documente ar putea fi puse la baza unei alte serii consacrate relațiilor politice externe.

Ioan Halippa, la timpul său, a publicat rezumatele primelor 500 de dosare din „Fondul senatorilor” (50 de dosare lipseau): Описание архива Г. Сенат оров председат ельст вующих в Диванах княж ест в Молдавии и Валахии с 1808 года по 1813 г., în „Труды Бессарабской Ученной архивной Комиссии”, т. 1-3, Кишинев, 1902-1917). O prezentare a unor documente din acest fond a fost realizată de Radu Rosetti: *Arhiva senatorilor din Chișinău*, fasciculele I-IV, București, 1909. Unele documente răzlețe au fost selectate și publicate de T. G. Bulat în revista „Arhivele Basarabiei” (nr. 1-4, 1929; nr. 1-3, 1930; nr. 4, 1931; nr. 1, 3, 4, 1932; nr. 1, 3, 1933, nr. 2, 1934, nr. 1, 1935, nr. 1, 1936; nr. 1-4, 1938).

Publicațiile tematice întreprinse de istoricii sovietici au avut scopul de a demonstra rolul „eliberator” al Rusiei în Principatele Române: Баграт ион в Дунайских княж ест вах, Кишинев, 1949; Кут узов в Дунайских княж ест вах, Кишинев, 1949; Г. Гросул, Р. Даниленко, Документ ы об участ ии волонт еров Дунайских княж ест в и Балканского полуст рова в русско-т урецкой войне 1806-1812 гг. în „Труды Центрального Государственного Архива МССР”, Кишинев, 1962.

Recent materialele documentare ale fondului nominalizat au fost minuțios cercetate de A. Agachi, care a elaborat monografia *Țara Moldovei și Țara Românească sub ocupația militară rusă 1806-1812*, Chișinău, Pontos, 2008. Același autor, împreună cu Ion Varta, Valentin Constantinov, Larisa Svetlicinâi și Tatiana Varta au selectat un grupaj de documente reprezentative din acest fond, pe care le-au publicat în volumul *Documente privind istoria Moldovei sub ocupația militară rusă (1806-1812)*, Chișinău, Litera, 2012.

Volumul de față mai cuprinde documente din Fondul 220 „Colecția de acte medievale moldovenești”, depozitate în aceeași arhivă. El a fost constituit de arhiviștii din perioada interbelică, care au stocat unele documente de până la 1812 într-un fond special. Documentele în cauză parvin de la diferite instituții, care în secolul al XIX-lea erau atașate la dosarele cu caracter juridic, ce confirmau drepturi de proprietate sau privilegiu nobiliare. Unele documente din Fondul 220 au păstrat numerele paginajului din dosarele de unde au fost extrase. Din acest fond, în volumele seriei „Moldova în epoca feudalismului” a fost publicat un vast material documentar, inclusiv până în luna noiembrie, anul 1806.

Documentele editate în acest volum reprezintă, în special, zapise de vânzare – cumpărare ale unor proprietăți funciare, mărturii hotarnice, acte de moștenire, foi de zestre, donații de moșii mănăstirilor, diferite cauze examinate în Divan cu privire la

drepturile de stăpânire funciară, zapise de cumpărare sau de schimb a țiganilor etc. Documente răsărite cu un conținut similar au fost, de asemenea, depistate în componența unor dosare ale instituțiilor din secolul XIX ale fondurilor 88 („Adunarea Deputaților nobilimii din gubernia Basarabia”) și 39 („Judecătoria districtului Chișinău”) ale ANRM.

Două colecții de documente referitoare la evoluția proprietăților funciare devălmașe din câteva sate răsărite din județele Moldovei de la est de Prut se păstrează în Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean de Arhivă Iași (Fondul „Documente”) și Serviciul Județean de Arhivă Sibiu („Muzeul Agnita”).

Publicarea acestor seturi de documente, care se referă la câteva sate răsărite, ar putea servi la elaborarea unor studii de caz privind evoluția relațiilor funciare din interiorul obștii sătești devălmașe și dezagregarea ei în cazul infiltrării unor mari boieri în aceste sate. Mărimile diferite ale cotelor-părți, vândute și măsurate în stâneni demonstrează gradul de diferențiere din aceste sate. Unii răsărite declarau, că din cauza proporției mici a acestor cote ei nu mai aveau niciun folos de la stăpânirea lor. Deoarece, în documente sunt menționate multe persoane din aceste localități, materialele publicate pot fi utilizate și la actualizarea unor arbori genealogici.

Pentru a lărgi tematica din acest tom, am inclus și acte cu caracter ecleziastic, depistate în fondurile 733 („Direcția duhovnicească a Exarhatului Moldovei și Țării Românești, 1808-1812”) și 205 („Dicasteria duhovnicească din Chișinău, 1812-1832”) ale ANRM. Documentele selectate din aceste fonduri se referă la hirotonisirea unor preoți, strămutarea lor cu acceptul instituțiilor bisericești superioare dintr-o parohie în alta, numiri de iegumeni ai unor mănăstiri, convertirea la ortodoxie a unor locuitori de confesiune catolică și protestantă, sau de religie musulmană.

Au rămas în afara acestui volum documentele referitoare la perioada noiembrie 1806 – iulie 1808 din Arhiva de Stat de Acte Vechi a Rusiei (RGADA, Fondul 1299 „Direcția Cadastrului Basarabiei”) și din Arhiva Istorico-Militară de Stat a Rusiei (RGVIA, Fondul 9190 „Moldavskaia Armia”), din cauza lipsei mijloacelor financiare pentru deplasări. Sperăm că dacă vor apărea asemenea posibilități, ele vor fi editate în volumele următoare, supliment la noua serie enunțată. Ținem doar să amintim că în Fondul „Moldavskaia Armia” din RGVIA se păstrează corespondența comandanților-șefi ai trupelor ruse dislocate în Principatele Române în anii 1806-1812 cu Divanurile Moldovei și Țării Românești, care conține informații bogate referitoare la starea socio-economică a Principatelor și la sistemul de aprovizionare de către populația locală a armatei ruse cu provizii, furaje, transporturi etc.

Documentele publicate în acest tom vor pune la dispoziția cercetătorilor și a cititorilor interesați de cunoașterea perioadei respective din istoria românilor diverse informații privind societatea Țării Moldovei de sub ocupația militară rusă în anii 1806 (noiembrie) – 1808 (iulie).

Din domeniul vieții economice, materialele documentare pun la dispoziția cititorului informații atât cu caracter general, cât și particular: date statistice despre activitatea instalațiilor de producere a rachiului („velnițe de horilcă”), regulamentul („ponturile”) vămilor pentru perioada 1807 – iulie 1808, în care erau stabilite taxele vamale pentru import-export, darea de către Vistierie în arendă a veniturilor pădurilor etc.

Documentele conțin, de asemenea, informații despre impactul nefast al ocupației militare a țării asupra evoluției relațiilor comerciale, abuzurile negustorilor marchitani

ruși, care deserveau armata și, fiind scutiți de vamă, vindeau mărfuri și în piețele orașelor, în detrimentul negustorilor autohtoni, care erau supuși dărilor, dispoziția comandamentului militar de a interzice exportul cerealelor în alte țări (15 aprilie 1808), interdicții temporare a exportului de animale în Transilvania (13 aprilie 1807), stoparea vânzării sării prin vama de la Movilău (18 iulie 1808), stabilirea unor reguli stricte privind comerțul peste Dunăre (15 aprilie 1808) etc. Totodată, creștea numărul călătorilor și negustorilor din Principate spre Odesa, Movilău, Elizavetgrad și alte orașe din Imperiul Rus, cărora li se eliberau permise de trecere a hotarului etc.

Cererile crescânde ale Comandamentului militar rus de întreținere a unităților militare au influențat negativ dezvoltarea economiei țării. În tom au fost incluse materiale documentare cu date concrete despre volumul de provizii și furaje puse la dispoziția unităților militare, despre folosirea carelor locuitorilor la transportarea proviziilor spre depozite sau spre locurile de dislocare a oștirilor (prin intermediul „magaziilor mișcătoare”), activitate la care au fost utilizați peste 20 de mii de boi, despre obligația sătenilor de a întreține stațiile poștale („menziturile”) menite să asigure deplasarea militarilor ruși, de care aceștea deseori abuzau. Țăranii erau impuși să defrișeze păduri, iar cheresteaua o transportau la șantierele navale de la Galați, unde se construiau vase maritime. Cititorul va găsi în volum diverse documente privitoare la relațiile sociale. Stăpânii de moșii (boieri, mănăstiri, negustori) tot mai des intrau în litigii cu vecinii sau coproprietarii lor din interiorul moșiilor, iar administrația centrală era obligată să examineze aceste pricini și să poruncească întocmirea unui număr sporit de mărturii hotarnice. La examinarea pricinilor judiciare erau prezentate mărturii documentare despre evoluția stăpânirii satelor în perioada precedentă, aceste mărturii fiind rezumate în deciziile Divanului. Aceste documente pot fi utilizate la elaborarea unor lucrări de istorie locală.

Documentele cu conținut social includ, de asemenea, informații despre obligațiile țăranilor dependenți față de stăpânii de moșii și despre dările plătite de locuitori sub formă de impozite, inclusiv de către cei din fostele raiale turcești (olaturile Basarabiei, ținutul Hotin) asupra cărora în anul 1807 a fost extinsă jurisdicția Divanului Țării Moldovei. La rândul lor, documentele ce se referă la structura socială, îndeosebi la stabilirea statutului de mazil din diferite localități din ținuturile de la est de Prut, pot fi utilizate la reconstituirea arborelui genealogic al locuitorilor descendenți din așezările respective.

Documentele incluse în acest tom permit a urmări schimbările survenite în structura administrativă a Țării Moldovei și reflectă importante momente din istoria dreptului din Principat în timpul războiului ruso-turc din anii 1806-1812.

O mare parte dintre documentele acestui volum reprezintă adresări ale boierilor Divanului Țării Moldovei către președintele Divanurilor Moldovei și Țării Românești. Ele sunt scrise în limba română cu grafie chirilică, fiind însoțite în jumătatea din dreapta a paginii de o traducere în limba rusă. În volum se publică textul original românesc, iar prezența traducerii este menționată în legendă.

La transcrierea textelor românești a documentelor au fost aplicate normele de transliterare fonetică interpretativă. Editorii prezentului tom au luat, de asemenea, în considerație principiile de transcriere a textelor româno-chirilice, expuse în lucrarea: D. Dragnev, I. Gumenâi, *Paleografia slavo-română și româno-chirilică* (Chișinău: Civitas, 2003, p. 87, 92).